

(G)ÖÇMEN (Ö)TEKİLEŞTİRME VE (Ç)OK KÜLTÜRLÜLÜK

IMMIGRANT OTHERING AND MULTICULTURALISM

Hamza ATEŞ*, Öznur YAVUZ**

* Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hamza.ates@medeniyet.edu.tr

** Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, oznur.yavuz@medeniyet.edu.tr

ÖZ

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç, bireylerin yalnızca bir bölgeden diğer bir bölgeye yer değiştirme hareketi değil aynı zamanda toplumların fiziksel, demografik, sosyal, kültürel, ekonomik yapısını da değiştiren sosyal ve dinamik bir süreçtir. Bu süreç içerisinde göçmenler kültürlerinin taşıyıcısı görevini üstlenen din, dil, kültür gibi unsurları da göç ettikleri yerlere beraberinde götürmektedirler. Bu noktada göçmenlerin en önemli sorunu daha önce tecrübe etmedikleri kendilerinden farklı geçmişe sahip olan farklılıklarla yaşama, başa çıkma ve kültürel uyum sürecidir. Bu uyum süreci sadece göçmenleri değil aynı zamanda yerel halkı da yakından ilgilendirmektedir. Çünkü hem yerel halkın hem de göçmenlerin öteki ile karşılaşma, ötekini algılama biçimleri bütünleşme veya ayrışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, göç olgusu ve göçmenler, çok kültürlülük, ötekileştirme ve uyum boyutuyla ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Bütünleşme, Ayrışma, Öteki.

Jel Kodu: F22.

ABSTRACT

Migration, which is as old as human history, is not only a movement of individuals from one region to another, but also a social and dynamic process that changes the physical, demographic, social, cultural and economic structure of societies. In this process, immigrants bring elements such as religion, language and culture, which undertake the carrier duty of their cultures, with the places where they migrate. At this point, the immigrants' most important problem is the process of living, coping and cultural harmonization with differences that have a different background than they have never experienced before. This harmonization process is closely related not only to immigrants but also to local people. Because both the local people and the immigrants are confronted by the encounter with the other, the way they perceive the other as integration or separation. In this study, immigration and immigrants will be dealt with in terms of multiculturalism, otherization and adaptation.

Keywords: Migration, Immigrant, Integration, Separation, The Other.

Jel Code: F22.

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski ve evrensel bir olgu olan göç geçmişten günümüze kadar devam etmektedir.

Sözlük anlamı ile göç; “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya

toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” (Türk Dil Kurumu, 2017) olarak tanımlanmaktadır.

Bir yerleşim birimi olumsuz koşulları ile bireyi bir başka yerleşim birimine iten yani “itici” konumdayken, bir başka yerleşim birimi ise içinde barındırdığı olumlu koşullar ile bireyi çekerek “çekici” konumda olabilmektedir (Es ve Ateş, 2004: 218, İçduygu vd., 1998: 216-217). Dolayısıyla birey göç sürecinde “itici” ve “çekici” faktörlerden etkilenmektedir.

Bu bağlamda bir olgu olarak göçü itici ve çekici unsurları da içine alan şekilde tanımlarsak göç; siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel sebepleri içeren (Bülbül ve Köse, 2010: 79, Koçak ve Terzi, 2012: 164); siyasi istikrarsızlık, devletlerarası savaş, etnik grup/bölge çatışmaları, dinsel, dilsel, ırksal sivil çatışmalar ya da ileride savaş veya çatışma çıkma olasılığı, sosyal/politik ayaklanmalar, devrim denemeleri, baskıcı rejimler, sürgün, siyasal baskı, doğal afetler, çevre sorunları, insan hakları ihlalleri ve bunların bir sonucu olarak yaşanan güvenlik sorunları (Türkoğlu, 2011: 105-109), artık bölge şartlarının insanların yaşam koşullarının gerektirdiği standartları karşılayamaması, yaşama dair asgari gereksinimlerin buldukları yerleşim alanında yetersiz olması veya hiç olmaması, sağlık problemleri, ayrımcılık, yüksek gelir elde etme isteği, kendine ve ailesine daha iyi bir yaşam standardı sağlama düşüncesi, ekonomik fırsatlar gibi çeşitli sebeplerden ötürü bireylerin ya da toplulukların kendi yerleşim alanından ayrılarak yaşamlarının bütününe ya da bir bölümünü geçirmek üzere başka bir yere yerleşmeleri olarak tanımlanmaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1347).

Görüldüğü üzere göç kavramının ortak özelliği topluluklar arasında bir yerden başka bir yere yerleşme amaçlı gerçekleşen coğrafi yer değiştirme hareketidir (Bogue, 1969, Es ve Ateş, 2004: 211, İçduygu vd., 1998: 215).

Göç bugüne özgü bir olgu değildir. Göç ve göçün beraberinde getirdiği değişimler insanlık tarihinden günümüze kadar süregelen bir süreçtir.

İnsanlık tarihiyle birlikte toplumlar baskı, zulüm, afet, sürgün, savaş gibi sebepler

yüzünden zorunlu, daha iyi yaşam standartları elde etmek için ise gönüllü olarak göç etmişlerdir (Ünal, 2014: 66; Yılmaz, 2014: 1685). Gönüllü olarak yapılan göçlerde göçmenlerin göç ettikleri yerleşim birimlerine uyumları daha kolay olurken, zorunlu yapılan göçlerde kültürel farklılıklar da göz önüne alındığında göçmenlerin yeni yaşam alanındaki toplum ile uyum ve entegrasyon konusunda zorluklar yaşadıkları görülmektedir (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1348).

Zorunlu ya da gönüllü olarak sayısı 15 milyonu aşan köleler işgücü olarak 15. ve 18. yüzyıllar arasında Afrika’dan Güney ve Kuzey Amerika’ya gönderilerek çalıştırılmışlardır. 19. yüzyılda ise bazı Avrupa ülkelerinden Almanya, İtalya, Polonya ve Rusya’ya insan gücü olarak göçmenler gitmişlerdir. 1914’te Alman sanayisinin hızlı bir şekilde büyümesinde sayıları 2 milyona yaklaşan yabancı işçilerin rolü büyüktür (Keskin, 1988’den akt. Şahin, 2001: 58). Sonrasında ise II. Dünya Savaşı’ndan yenik çıkan Almanya’nın tekrar eski gücünü toplamak ve rekabet gücüne sahip olmak adına 1954 yılında İspanya, Portekiz, Tunus, Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan’dan ucuz işgücü temin etmesi göç tarihinde önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır (Şahin, 2001: 58).

Türkiye’nin tarihindeki somut göç örneklerini; on binlerce Yahudi’nin 1492’de İspanya’dan gemiler ile kurtarılarak Osmanlı topraklarına getirilmesi, 1709 yılında İsveç Kralı Şarl’ın Ruslara yenilerek Osmanlı’ya sığınması, Prens Lajos Kossuth ve 3 bin Macar’ın Macar Özgürlük Savaşını kaybederek 1849’da Osmanlı İmparatorluğu’na gelmeleri, Bolşevik İhtilali’nden sonra Vrangeli’nin beraberindeki yaklaşık 135 bin kişiyle birlikte 1917’de Osmanlı İmparatorluğundan koruma talep etmesi, 1922-1945 yılları arasında Yunanistan, Balkanlar ve Almanya’dan yaklaşık 1 milyon 185 bin kişinin, 1988-2000 yılları arasında ise Irak, Bulgaristan, Bosna ve Kosova’dan yaklaşık 900 bin kişinin Türkiye’ye gelmesi şeklinde özetleyebiliriz

(T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017: 23).

Wimmer ve Glick Schiller (2003: 586-594) ise ulus devlet ve göç ilişkisini dört dönemde değerlendirmektedir. Bu dönemler: 1870-1918, 1919-1945, 1946-1989, 1990 ve sonrasıdır. 1870-1918 döneminde ulus-devlet inşası fikri artarak gelişmiş, küreselleşme ve işgücü göçü ilk kez ciddi ve yoğun bir şekilde görülmüştür. Ulusal çıkar kavramlarına bağlı gelişen ticari rekabet yeni bir sömürge dönemi başlatmıştır. Bu dönemde göç kısıtlamaları yoğun bir şekilde görülmemiştir. Hatta bazı ülkelerde göçmenlerin vatandaşlık kazanmaları bile kolay olmuştur. Ancak sonrasında göçmenler ulusal egemenlik ve güvenlik açısından tehdit, vatandaşlık, egemenlik ve devlet arasındaki izomorfizmi tehlikeye sokan ulusal veya ırksal temelde farklı ve siyasi olarak tehlikeli kişiler olarak görülmeye başlanmıştır. Seçmenler de dâhil ulus devlet kurucuları, devlet görevlileri ve entelektüeller, siyasi liderler, Avrupa ve Amerika'nın sanayileşme halindeki tüm devletlerinde var olan ulusal çeşitliliği silmek, inkâr etmek, homojenize etmek için sistemli çalışmalar başlatmışlardır. 1919 - 1945 döneminde göçmenlerin serbest dolaşım hakları kısıtlanmış, "etnik kıyım" hareketleri artmış, sınır kontrolleri, göçmenlerin asimilasyonu, sınırlama, kontrol etme ve göçü denetleme konuları ön plana çıkmıştır. Bazı kişiler toplumsal müdahale planlarını formüle etmek yerine, göçmenlerin kültürel entegrasyon ve asimile olma süreçlerinin birkaç nesil boyunca normal ve doğal olarak gerçekleştiği bir "ırk-ilişki döngüsü" önererek asimilasyonu savunmuşlardır. Bu dönemde göç ve göçmenler ulus-devlet inşası karşısında birer tehdit olarak görülmeye başlanmıştır. Soğuk Savaş yılları olarak görülen 1946-1989 döneminde "ulus-devlet", "devlet sınırları" ve "milliyet" kavramları belirginleşerek temel kavramlar haline gelmişlerdir. Özellikle Batı ve Kuzey ülkelerinde işgücü ihtiyacının diğer ülkelerden göçmen kabul edilerek karşılandığı görülmüştür. Fabrikalar, tarlalar ve madenlerde çalışan

milyarlarca emek göçmeninin yardımıyla İsviçre, Fransa, İngiltere, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya ve Arjantin'de sanayileşmiş ekonomiler kurulmuştur. Kalıcı ve geçici göç hareketleri daha planlı hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde yaşanan en önemli gelişme ise asimilasyon politikaları yerine entegrasyon ve çok kültürlü toplumsal yapılar geliştirmek istenmesidir. Soğuk Savaş sonrası 1990 ve sonraki yıllarda "küreselleşme" ve "ulus-aşırı" bir döneme girilmesi, toplumsal yapılarda çok kültürlü değerlerin artışı, göç ve sığınma hareketlerinin yoğunlaşması, ulusallaştırma korkuları, toprak sınırlamaları, göç karşıtlığı, göçe ihtiyaç gibi başlıkların tartışılır hale gelmesine sebep olmuştur.

Tarih boyunca devam eden göçler, devletlerin bugünkü yapısını, nüfus dağılımını, toplumların siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel dinamiklerini değiştirerek onu yeniden biçimlendirmiştir (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1347, Ünal, 2014: 66). Göç, bu bağlamda basit bir coğrafi yer değiştirme hareketi ve sosyal bir olgu değil, nedenleri ve sonuçları ile ekonomik, sosyal, siyasi alanları da etkisi altına alarak toplumsal yapıyı etkileyen, onu değiştiren ve dönüştüren, bireyler üzerinde önemli etkileri olan bir süreçtir (Bülbül ve Köse, 2010: 76, Taşkesen, 2017: 21).

Göç konusu yalnızca göç alan devletlerde değil, küreselleşmenin yoğun olarak yaşandığı tüm dünya devletlerinde gündem konusu olmuştur. Dünya genelinde neredeyse her ülke göçten etkilenmiştir. Göç, II. Dünya Savaşı'ndan itibaren günümüzde en yoğun şeklini yaşamaktadır. 20. yüzyılın ikinci yarısında toplu nüfus hareketleri yaşanmış, göçmen nüfusunda hızlı bir artış görülmüştür (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017: 23).

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun 2015 verilerine göre, 244 milyon kişi, başka bir deyişle dünya nüfusunun yüzde 3,3'ü kendi doğduğu ülkenin (menşe) dışında başka bir ülkede yaşamaktadır (UNFPA, 2015). Uluslararası Göçmen Teşkilatı (IOM)'nın

yıllık raporunda, göçmen sayısındaki artış bu hızla devam ederse 2050 yılına gelindiğinde dünyadaki göçmen sayısının 400 milyonu aşabileceği öngörülmektedir (BBC, 2010). Rakamlar Castles ve Miller'in (2008) günümüzü "göçler çağı" olarak adlandırmasını doğrular niteliktedir.

"Göçler çağı"ndan sonra günümüz çağı "bilgi çağı" kavramını da ortaya çıkarmış, bilgi çağı küreselleşmenin de etkisi ile iletişim ve ulaşım kaynaklarının gelişmesini sağlamıştır. Bununla birlikte sınırlar daha kolay erişebilir ve hatta aşılabilir bir yapıya bürünmüştür. Bu durum bölgeler ve kıtalar arası insan hareketliliğine yol açarak göç hareketlerinin yoğunlaşması ve göçmen sayısının artmasına sebep olmuştur (Nakhoul, 2014: 1). Yoğun göçün diğer bir sebebi de gelişmiş ülke ekonomilerinin sunduğu istihdam olanakları ve ekonomik fırsatlardır (Erbaş Çuhadar, 2014).

Ancak uluslararası göç, mülteci ve sığınmacı sorunsalı, yoğun ve kontrolsüz olarak gerçekleştiğinde göç alan ülkelerde siyasi, sosyal ve kültürel yapı değişmekte, yabancı korkusu, yabancı düşmanlığı, etnik şiddet gibi tehditler yaşanabilmektedir (Deniz, 2014: 177). Bu tehditlerin görülmesinin başlıca nedenleri; göçmenlerin işgücü piyasasında ücretleri düşürerek yerli nüfus içerisinde işsizliği artırmaları, doğurgan olmaları sebebiyle sosyal sistemi olumsuz şekilde etkilemeleri, ulusal kimlik üzerinde tehdit olarak algılanmaları (Özekmekçi, 2010: 44) ve göç edenlerin çoğunun üreme çağındaki kadınlardan oluşması sebebiyle (UNFPA, 2015) nüfus artışının gerek göçmenler gerekse göç edilen ülke açısından getireceği zorluklardır. Göçmenleri ekonomik ve kültürel anlamda bir zenginlik olarak gören ülkelerin ise sınırlı olduğu görülmektedir.

Öte yandan göç sırasında sadece insanlar değil kültürler de taşınmış, böylelikle hem göç eden hem de göç alan ülkelerin insanları karşılıklı olarak birbirlerinin yaşamlarını etkilemişlerdir.

Kültürleşme; toplum içerisindeki birey ve grupların taşınan bu kültürlerin özünde olan maddi ve manevi öğeler ile kültürel

iletişimi ve etkileşimi sonucunda her iki grubun da değişmesiyle ortaya çıkmıştır (Güvenç, 1999: 122). Bu bağlamda kültürleşme; eski ile yenin, yerli ile yabancıların birlikte rol alarak inşa edildiği bir süreçtir (Güllü, 2015).

Bu süreç sonucunda göçmenler ve yerli halk ya birbirlerinin karşısında yer alarak ötekileşmekte ya da birbirlerine uyum sağlayarak çok kültürlülüğü yakalayabilmektedirler.

Bu çalışmada göçmen sorunu; toplumda yarattığı algı, çok kültürlülük, ötekileştirme, uyum kavramları çerçevesinde çeşitli indeksler ve raporlardan yararlanılan istatistikî veriler eşliğinde değerlendirilecektir. Beş bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde göç kavramının çeşitli tanımları üzerinde durularak "itici", "çekici", "zorunlu", "gönüllü" göç örnekleri üzerinden tarihte yaşanan göçlere dönemsel olarak değinilmiştir. İkinci bölümde göç ve göç sürecine ilişkin kavramlar açıklanmış, üçüncü bölümde göç; çok kültürlülük ve ötekileştirme bağlamında incelenmiş, dördüncü bölümde ise entegrasyon kavramı irdelenmiştir. Sonuç bölümünde ise göç süreci ve göçmenlere ilişkin önerilere yer verilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bireylerin bir ülke, bölge, kıtadan başka bir ülke, bölge, kıtaya yerleşmelerini ifade eden göç her çağda süregelen, önemini yitirmeyen bir süreç olarak günümüzde de artarak devam etmektedir.

Dünya var oldukça da bu süreç devam edecektir. Göç kimi zaman bir ülkenin doğuşu (ABD) olarak karşımıza çıkarken kimi zaman Kavimler Göçü örneğinde olduğu gibi dünyayı değiştiren bir olay, kimi zaman da Filistin'e Yahudilerin göçü örneğindeki gibi çatışmaların kaynağı olabilmektedir. Aynı zamanda göç insanın insan üzerinden (kaçakçılar-insan tacirleri) bir geçim kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır (Deniz ve Etlan, 2009: 474).

Göç hareketleri hem nicel hem de nitel olarak öngörülemeyen bir biçimde değişim ve farklılık göstermiştir. Küreselleşme unsuru ile birlikte göç hareketleri eskiye nazaran çeşitlenmiş, yoğunlaşmış, çok sayıda insan ve ülke göç süreçlerinde yer almıştır. Bu da göç süreçlerinde yer alan hedef, kaynak ve transit ülkelerin çeşitlilik göstermesine sebep olmuştur. Bu durum aynı zamanda göçün türleri, nedenleri ve sonuçlarında da değişimler yaşanmasına sebep olmuştur (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 3). Dolayısıyla göç; karmaşık, uzun süreli, kendi içerisinde farklılaşan tiplerden oluşan bir olgudur (İçduygu vd., 1998: 216).

Castles ve Miller'a (2009: 10) göre beş adet göç biçimi bulunmaktadır. Bunlar, göçe dâhil olan birey sayısının artması neticesinde "göçün hızlanması", göç süreçlerinde farklı göçmen sınıflarının ortaya çıkması sonucu "göçün farklılaşması", uluslararası göç hareketleri içinde yer alan göçmenlerin yarısını kadınların oluşturmasıyla birlikte "göçün kadınlaşması", göçün uluslararası gündeme girmesi sonucu "göçün politikleşmesi", göç veren ülkelerin göç alan transit ülke pozisyonuna geçmesi ile beraber "göçün dönüşmesi"dir.

Eskiden sosyo – ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı önem verilen göç, son zamanlarda küresel siyasetin başlıca konuları arasında yer almış ve "ulusal güvenlik", "küresel çatışma", "bölgesel ve uluslararası ilişkileri" de içine alan bir mesele haline dönüşmüştür (Karaca, 2013: 70). Castles ve Miller (2008: 405) bu konuyu şu şekilde açıklamaktadırlar: "Kitlesele göçler, son beş yüz yıl boyunca sömürgecilik, sanayileşme, ulus devletlerin ortaya çıkışı ve kapitalist Dünya pazarının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bununla birlikte, uluslararası göç, hiçbir zaman bugünkü kadar yaygın ya da sosyo-ekonomik ve siyasal açıdan belirgin olmamıştır. Siyasetçiler daha önce hiçbir zaman göç konularına bu şekilde öncelik vermemişlerdir. Uluslararası göç, hiçbir zaman ne ulusal güvenlikle ne de küresel

anlamda çatışma ve düzensizlikle bu derece ilişkilendirilmemiştir".

Dünyada göç ve uluslararası göç olgusunun önem kazanması ile birlikte bu süreci açıklayan farklı tanımlamalar kullanılmaya başlanmıştır.

Göçmen, genel olarak ülkesinden zulüm, baskı gibi sebeplerden değil yani ülkesinde zulme uğrama endişesi taşımayan, çoğu zaman daha iyi bir yaşam standardına erişmek için ekonomik nedenlerle kendi isteği ile ülkesinden ayrılan kişi olarak tanımlanmaktadır.

Ancak, sadece az gelişmişliğin, yoksulluğun, ekonomik nedenlerin tek başına göç için önemli bir itici unsur olduğu da düşünülmemelidir. Göç teorisinde ekonomik göçmenlerin birçoğunun en düşük gelir düzeyindeki ülkelerdeki fakir tabakalara ait olmadıkları bilinmektedir (Castles vd., 2003: 23). Dolayısıyla ekonomik zorluklar, siyasi karşılıklar, baskı gibi etkenler yoksulluk ile birleştiğinde bireylerin yer değiştirmesine sebep olmaktadır.

Yer değiştirme eylemi her zaman yasal yollarla gerçekleşmemektedir. Göç ettiği ülkede kalmak için yasal hakka sahip olmayan bu kişilere belgesiz – düzensiz göçmen adı verilmektedir. Belgesiz-düzensiz göçmen olmak iki şarta bağlanmıştır. Birincisi, sınır kontrollerinden kaçarak ya da sahte belge ile ülkeye yasa dışı yollardan gelen göçmenlerdir. İkincisi ise yasal yollardan ülkeye girmekle birlikte sonrasında yasa dışı nitelik kazanan göçmenlerdir. Bu tür göçmenlere, ülkeye mülteci olarak giriş yaptıktan sonra başvuruları reddedilmesine rağmen tekrar ülkelerine geri dönmeyenler, yasal olarak ülkeye giriş yapmalarına rağmen kaçak olarak çalışanlar, üçüncü ülkeye geçmek için ilk göç edilen ülkeyi kullananları, gerekli belgelere sahip olmadan ülkede kalan kişiler ile turist olarak gelip süresi içerisinde dönmeyenleri örnek olarak verebiliriz. Günümüzde her yıl milyonlarca insan ekonomik, sosyal, yoksulluk gibi nedenlerle göç etmekte ve bu insanların birçoğu göç sürecinde belgesiz göçmen

haline dönüşmektedir. Devletler yasa dışı girişleri engellemek için çeşitli önlemler alsa da her yıl düzensiz göçlerin artarak devam ettiği görülmektedir. Düzensiz göçün öznesi olarak değerlendirilen bir başka göç türü de dögüsel-dairesel ve çalışma amaçlı göçtür. Bu göç türünde yer değiştirme eylemi ekonomik sebeplerle yapılmaktadır. Bu göçmenler ülkeye sıklıkla yasal yollardan girmelerine rağmen ülkede kalış şartlarını ihlal etmekte ya da vize sürelerini aşmaktadırlar (Dündar ve Özer, 2015: 13).

3. ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK VE ÖTEKİLEŞTİRME DAVRANIŞLARI

Uluslararası göçün ve iletişim kanallarının artması, ulaşımın kolaylaşması, sınırların daha ulaşılabilir olması ile birlikte insanlar ve dolayısıyla kültürler de birbirine yaklaşmıştır. Kültürlerin bir arada bulunması “çok kültürlülük” veya “kültürel çeşitlilik” olarak adlandırılmaktadır (Rodoplu, 2014). Göçlerin yoğun olarak yaşanması ile birlikte çok kültürlülük, öteki ve ötekileştirme kavramları sorgulanır hale gelmiştir.

Göçün uluslararası niteliği arttıkça, ekonomik konularla beraber “kimlik”, “uyum”, “birlikte yaşama”, “öteki”, “asimilasyon”, “çok kültürlülük” gibi konuların da ön plana çıktığı görülmektedir (Erdoğan vd., 2013: 424-423).

Çok kültürlülük; farklılıkların kendilerine has özellikleri ile var olabilmesidir. “Öteki”ni farklılıkları ile kabul etmek demek onun farklı olmasına devam etmesini sağlamak anlamına gelmektedir (Ceceli Köse, 2012’den akt. Şeker vd., 2015: 55). Başkaları ile kıyaslama yapmadan, toplumun sahip olduğu değerin başlı başına bir değer kabul edilmesi çok kültürlülüğün en önemli dayanağıdır (Özensel, 2012: 59). Dolayısıyla çok kültürlülük kavramının iki boyutu olduğunu söyleyebiliriz. Birinci boyutu, farklılıkları tanımlayan, ikinci boyutu ise farklılıklara değer veren yapısıdır (Özbudun, 2003: 32).

Öteki kavramını ise Tekinalp (2005: 83), “çoğulculuğu yok eden, kültürleri bir

potada eritip tarihin kültürel zenginliğinin hoyratça harcanmasına zemin hazırlayan uygulamaları sadece kâr ve güç adına dünyaya pazarlayan, demokrasi ve insan haklarını bütün dünyanın gözleri önünde hiçe sayan zihniyetlerin temsilcisi” olarak tanımlamaktadır. Frankenberg’e (1993: 47) göre öteki “başka bir ülkede doğan, bir ülkeye sonradan gelen, devlete yabancı, vatani olmayan, konuk, bir yere ait olmayan, mülteci ya da turist”tir.

Göç sürecinin sonucunda birbirinden farklı kültüre, dile, dine, geçmişe sahip bireyler birlikte yaşamı deneyimlemektedirler.

Farklılıkların birlikte yaşaması çok kolay olmamaktadır. Birçok kültürün birlikteliği zaman zaman birbirlerinin inanç ve değerlerini yargılama, baskılama davranışına dönüşebilmektedir. Çok kültürlü toplum yapısının birey açısından olumlu ve olumsuz yanları bulunmaktadır. Çok kültürlü bir ortamda yaşama deneyimine sahip olan kişiler, farklı inanç, değer ve kültürlerle birlikte yaşama, farklılıklarla büyüme, daha açık görüşlü ve kozmopolit olma imkanına sahip olmaktadır. Çok kültürlülüğün olumsuz yanı ise, bireylerin göç ettikleri topluma alışamamaları, toplumun kültürünü benimseyememeleri, bir kimliği seçmek zorunda kalmaları ya da ne kendi toplumlari ne de göç ettikleri toplumların kimliklerini benimseyememe dolayısıyla kimlik karmaşası yaşamalarıdır (Rodoplu, 2014).

Canatan (2002: 331)’e göre çok kültürlülüęün olumsuz yanları ise;

Çok kültürlü toplumda farklı etnik gruplardan dolayı uzlaşma mümkün olamamakta, çatışmalar yaşanabilmektedir.

Göçmenlerin kendi kültürlerinden kopamamaları sebebiyle göçmenler göç ettikleri toplum tarafından dışlanmakta ve yerleşik topluma entegre olamamaktadırlar.

Batı kültürü üstün bir kültür olarak görüldüğünden Batı dışındaki kültürlerin Batı toplumuna katkısı olmamakta, hem yerel halka hem de göçmenlere sorun çıkarmaktadırlar.

- Entegrasyon problemi ise tam veya sınırlı asimile etme ile çözülebilmektedir.

Parekh (2000: 6) çok kültürlü toplumlarda kültürel çeşitliliğe iki biçimde tepki verildiğini belirtmektedir. Birincisi; halk kültürel farklılıkları olumlu karşılar, ona saygı duyar ve onu anlamaya çalışır. Göç kökenlilerin varlıklarını sürdürme konusundaki taleplerinin değerlendirilmesi noktasında onlara karşı çıkmaz. İkincisinde ise; topluluklar çok kültürlülük içerisinde asimile edilmektedirler.

Bu sebeple devletler göçmen kabul edecekken kolay asimile olabileceklerini düşündüklerini tercih etmektedirler. Örneğin, ABD ve Kanada'ya Çinlilerin göç etmeleri engellenirken, Avustralya sadece beyazları kabul etmektedir (Kymlicka, 1998: 42-43).

“Çoğunluk toplumu”nun kendisinden farklı ve yabancı olana önyargılı, öteki yaklaşımını önceleyen biçimde davranması, “azınlık vurgusunu belirginleştirme” çabası toplumsal kültürel gelişmeleri olumsuz yönde etkileyerek birlikte yaşamayı zorlaştırmaktadır (Güllü, 2015). Bir başka deyişle asimilasyon kaygısı ve ayrımcılık içeren bilgisizlik göçmenlerin entegrasyonuna katkı sağlamamaktadır (Pöttker, 2015: 9). Bu durum ekonomiden istihdama, sosyal ilişkilere kadar sorunları da beraberinde getirmektedir.

1990'lı yılların başlarında ABD'nin bazı bölgelerine iş bulmak amacıyla belgeleri olmadan gelen göçmenler yerli halkta göçmen karşıtı duyguların yaşanmasına sebep olmuştur. 1985'te ABD'ye sığınma başvurusu yapanların sayısı 20,000 iken bu sayı 1990'da 148,000'i bulmuştur (BMMYK, 2001: 178). 1990'da Doğu Avrupa ve Afrika'dan Avrupa ülkelerine olan göç, “yoksulların işgali”, “Avrupa'nın saldırıya uğraması” şeklinde değerlendirilmiştir (Özekmekçi, 2010: 44). Göç karşı olan sağ siyasetçiler de göçmenleri ekonomik ve sosyal çıkmazlar yaratmakla suçlayarak kamuoyunun korkularını arttırmışlardır (BMMYK, 2001: 178).

İrkçı şiddetin görülmesi ve göçmen karşıtı sağcı hareketlerin artması, bazı politika yapımcılarını göçü kamu düzeni ve sosyal uyum açısından bir tehdit olarak görmeye yöneltmiş, ulusal hükümetler sınır kontrollerini güçlendirme önlemleri almışlardır (Castles vd., 2003: 3). Bu dönemde “biz” ve “öteki” kavramları ön plana çıkmıştır.

Transatlantik Eğilimler'in yaptığı araştırmada Avrupa'nın yüzde 57'si göçün kendileri için sorun olduğunu belirtmişlerdir (Transatlantic Trends, 2013: 7).

Barem Research, WIN/ Gallup International Association ile birlikte 2012 yılında kamuoyunun göçmenlere bakışını saptamak için gerçekleştirdiği “Göçmenliğe Destek İndeksi” araştırmasında ise dünyanın yüzde 38'i göçmenliği “kötü bir şey”, yüzde 34'ü ise “iyi bir şey” olarak değerlendirmektedir. Araştırma 59 ülkede yapılmış olup, göçmenlere sadece 21 ülke olumlu yaklaşmaktadır. 38 ülke ise göçmenlere olumsuz bakmaktadır. Tarihinde pek çok kez göç veren Türkiye ise araştırmaya göre göçmenlere sıcak bakmamaktadır. Türk halkının yüzde 61'i göçmenlerin gelmesine olumsuz bakarken sadece yüzde 15'i olumlu bakmaktadır. “Araştırmanın sonuçlarına göre teknolojik olarak “sınırsız” denilen dünya, sınırlararası göçler söz konusu olduğunda ciddi biçimde ayrışıyor” (Barem Research, 2012: 1-3).

Transatlantik Eğilimler 2013 Raporuna göre Türk halkının yüzde 60'ı yasal göçten endişe duymaktadır. Yasa dışı göçmen için değerlendirildiğinde bu oran yüzde 69'a çıkmaktadır (Transatlantic Trends, 2013: 6).

Karaca (2013: 71) her 33 kişiden birinin göçmen olduğunu ancak her 10 göçmenden 9'unun da sığınma talebinin geri çevrildiğini belirtmektedir. Karaca'ya göre; “Dünya üzerinde sığınma başvurusuna olumlu yanıt almış insan sayısı ise uluslararası göçmen nüfusun ancak onda biri, yani herhangi bir göçmen için ikinci bir ülkede hem fiziken hem de sosyo-psikolojik bakımdan “yerleşik” olabilmek, resmi bir aidiyet kurabilmenin zorlukları yüzünden pek de olası değil.”

Birbirinden farklı kültür, tarih ve coğrafyaya sahip bireylerin karşılaşmasında bazı kırılmaların ve sorunların yaşanması muhtemel bir durumdur (Güllü, 2015).

Bu sorunları genel anlamda; güvenlik, istikrarsızlık, göçmenlerin pazarlık etme şanslarının olmamasından dolayı kendilerinden (yerel halk) daha düşük ücretle çalıştırılmayı kabul etmeleri ve bunun sonucunda kendilerinin işsiz kalacakları düşüncesi, göçmenlerin devlete yük olacağı düşüncesi ve bunun sonucunda ekonomik sorunların ortaya çıkmasına neden olacakları inancı, ekonomik kaynakların paylaşılmasındaki isteksizlik, sosyal hizmetlerdeki yükün artacağı düşüncesi, ülkenin ekonomik gücünde zayıflıkların görüleceği, konut ihtiyacından dolayı kiraların artması, göçmenlerin kentteki ekonomik getiriden pay almaları gibi başlıklar altında toplayabiliriz.

UNDP'nin 2016 yılı İnsani Gelişme Raporu'nda sıklıkla azınlıklar, mülteciler ve göçmenlerden oluşan yoksul, ötekileştirilmiş, korunmasız grupların insani gelişmelerinin en geride olduğu belirtilmektedir.¹

Özellikle sağlık hizmetlerine dezavantajlı ve azınlık grupları erişememektedir (Stanley, 1977: 616). Ancak Amerika'nın yüzde 57'si Avrupa'nın yüzde 50'si göçmenlerin sosyal hizmetler için yük olduğunu belirtmektedirler (Transatlantic Trends, 2013: 7).

2004 yılı Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu'nda; bireylerin kendi dil, din, etnik kimliklerini devam ettirme hakları olduğu ve ekonomik küreselleşmenin başarısının kültürel özgürlüklerin korunması şartına bağlı olduğu belirtilmektedir (Ataman, 2007).

Göçmenler yerleştikleri ülkede kendilerinden farklı olan bir toplumda kendi kültürleri ile var olmaya çalışmaktadırlar. Her ne kadar göçmenlerin bazıları Avrupa'da büyümüş te olsalar

fiziksel ve toplumsal kimliklerinden dolayı iletişim, dışlanma, mesafe ve ön yargı gibi çeşitli olumsuz yaklaşımlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu yaklaşımlar sosyo-kültürel birleşmeyi de engellemektedir (Güllü, 2015).

Göçmenler “kültüre”, “etnik saflığa” bir tehdit olarak görülmektedir (Friedman, 2002: 178).

Londra merkezli Chatham House'un 10 Avrupa ülkesinde gerçekleştirdiği ankete göre katılımcıların yüzde 55'i Müslümanların çoğunlukta olduğu ülkelerden göçmen kabul edilmesine karşı çıkmaktadırlar. Ankete göre Müslüman göçmenlere en çok karşı çıkanlar yüzde 71 ile Polonyalılar olmuştur. Polonyalıları yüzde 65 ile Avusturyalılar, yüzde 64 ile Belçikalılar ve Macarlar, yüzde 61 ile Fransızlar, yüzde 53 ile Almanlar, yüzde 51 ile İtalyanlar takip etmektedir. Bu oran İngiltere'de yüzde 47, İspanya'da ise yüzde 41'dir (Hürriyet Gazetesi, 2017).

Bu ötekileştirmeye ek olarak 2011 yılında Danimarka Maliye Bakanı Claus Hjört Frederiksen tarafından Müslüman göçmenlerin Danimarkalılardan daha düşük ücretle çalıştırılması ve hatta sosyal haklardan da yararlanmaları için puan toplamaları gerekeceğinin gündeme getirilmesi göçmenler arasında da alt ayrışmaların yaşandığı gerçeğini göstermektedir (Radikal, 2011). Batı kendi coğrafyası dışındaki coğrafyalardan göç eden insanları “öteki” olarak konumlandırmaktadır (Tekinalp, 2005: 75).

Göçmenlerin kültürel uyumunun sağlanması için eğitim, sağlık hizmetleri, kamu politikalarına erişim, işgücüne katılım konularında diğer ülkenin vatandaşları ile eşit şekilde yararlandırılmaları gerekmektedir.

Göç ve Entegrasyonu Politika İndeksi (Migrant Integration Policy Index- MIPEX)'in 2015 yılı raporunda içlerinde Türkiye'nin de bulunduğu 38 ülkenin göçmenlerle ilgili politikaları değerlendirilmiştir. İndekse göre Türkiye son sırada yer almaktadır. Türkiye'nin

¹ Detaylı bilgi için Bkz. UNDP, 2016 İnsani Gelişme Raporu, Herkes İçin İnsani Gelişme, 2016.

göçmenlere yönelik işgücüne katılım, eğitim, sağlık politikalarının yetersiz kaldığı, göçmenlerin siyasi hakları konusunda yeterli düzeyde iyileşmenin sağlanmadığı belirtilmiştir. Ayrımcılık konusunda gelişmeler yaşansa da uygulamada göçmen karşıtlığının devam ettiği vurgulanmıştır. MIPEX, Türkiye'ye mültecilere ayrımcılık yasasının ve ayrımcılık kontrol makamının kurulmasını önermektedir (Habertürk, 2015; Mipex, 2015).

Göçmen ve yerli halkın bir diğer sorunu da işgücünün paylaşımı ile ilgilidir. Toplum kendileri işsizken bir göçmenin iş sahibi olmasına karşı çıkmaktadır. Ne iş olursa olsun yapmaya hazır bekleyen bir işsiz işgücü piyasasında rakip olarak görülmektedir. Göçmen işgücü piyasasında kendisine gelecek sırayı beklemelidir. Onlara göre toplumdan artan işlerde çalışmalıdır (Politeknik, 2015: 3).

Birleşmiş Milletler'in 2017 yılında yapmış olduğu çalışmaya göre göçmen işçi sayısının 150 milyon olduğu belirtilmektedir. Göçmen çalışanların yarısına yakını iki bölgede yoğunlaşmıştır. Bu bölgeler Kuzey Amerika, Güney ve Batı Avrupa'dır (Un News Centre, 2017). Özellikle yaşlı nüfusun yoğun olduğu ve doğum oranlarının düşük olduğu Batı Avrupa ülkelerinde pek çok hizmet alanında göçmenler çalışmaktadır (BBC, 2010). Göçmen işçilerden 106,8 milyonu yüzde 71,1'i hizmet sektöründe, 26,7 milyon yüzde 17,8'i imalat sanayi ve inşaat sektörünü içeren endüstride, 16,7 milyon yüzde 11,1'i ise tarım sektöründe çalışmaktadır (Un News Centre, 2017).

MIPEX İndeksine göre işgücü piyasası hareketliliğinde İsveç yüzde 98 ile ilk sırada yer almaktadır. İsveç'i yüzde 91 ile Portekiz, yüzde 90 ile Norveç takip etmektedir. Türkiye yüzde 15 ile 38 ülke arasında son sırada yer almaktadır.² Eğitim alanında politikaların en iyi uygulandığı ülke ise yüzde 77 ile İsveç'tir. Gelişmiş ülkeler olarak sayabileceğimiz Avusturya,

Almanya, İspanya ve Fransa sırasıyla 16, 16, 20, 21. sırada yer almaktadır. Türkiye ise yüzde 5 ile 37. sırada yer almaktadır.³

Göçmenler kendilerine hak talebinde bulduklarında ise milli miras, milli ruh için tehdit olarak algılanmaktadırlar (Friedman, 2002: 178). Göçmenlerin hiç şüphesiz siyasi katılım ve vatandaşlık haklarından yararlanma konusunda talepleri bulunmaktadır. Bu taleplerin gerçekleştirilmesi ise ülkelere göre farklılık göstermektedir.

Siyasi katılımı ilk sırayı Norveç alırken, İsveç, 7. sırada yer almaktadır. Aynı kategoride Almanya 11, Fransa 17, İngiltere 19, ABD 22 ve Türkiye 36. sıradadır. Son sırada ise Romanya yer almaktadır.⁴ Vatandaşlık haklarına erişim konusunda ise yüzde 86 ile Portekiz ilk sırada, İsveç yüzde 73 ile 2. sırada, Almanya ise 3. sırada yer almaktadır. Türkiye yüzde 34 ile 27. sırada bulunmaktadır (Mipex, 2015).⁵ İsveç'in Avrupa ülkeleri arasında en etkili entegrasyon politikasına sahip ülke olduğu görülmektedir.

Farklılıkların karşılaşması bazı sorunları beraberinde getirmekle birlikte, karşılıklı "beslenme ve zenginlik kaynağı işlevini" de görmektedir. Dünün misafiri işçileri bugün yaşadıkları yerde toplumsal hayatın önemli bir unsuru haline gelmişlerdir. Bugünün akademisyeni, sporcusu, siyasetçisi olarak toplumsal hayatın bütün alanlarında güçlü bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Güllü, 2015).

4. GÖÇMEN ENTEGRASYONU

Göçün evreleri yer değiştirme, konma, konaklama, yerleşme, uyum ve bütünleşmedir (Çakır, 2011: 131).

Uyum; toplumsal çevreye ve sisteme entegrasyon anlamına gelmektedir.

² Bkz., MIPEX, Labour Market Mobility, <http://www.mipex.eu/labour-market-mobility>

³ Bkz., MIPEX, Education, <http://www.mipex.eu/education>

⁴ Bkz., MIPEX, Political Participation, <http://www.mipex.eu/political-participation>

⁵ Bkz., MIPEX, Access Nationality, <http://www.mipex.eu/access-nationality>

Göç, her zaman insanlar için uyum sürecinin başlamasına sebep olan toplumsal bir olgudur. Bu süreçte göçmenlerin çoğu daha önce deneyimlemediği sorun, karmaşıklık ve farklılıklarla karşılaşmaktadırlar. Uyum sorunu, göç eden birey ve yerel halkın kültürel farklılıkları arttığında daha da belirgin hale gelmektedir. Çevreye uyum, ekonomik zorluklar, barınma, giyim kuşam, gelenek ve kültürel farklılıklar göç sürecinin başlıca sorunlarını oluşturmaktadır. Bu sorunlar ise uzun vadede çözülebilmektedirler. Sürecin uzun veya kısa olmasını ise, göçmenler ve yerlilerin ilişkileri belirlemektedir. Aynı dil, din, kültüre ait benzer çevrelerin oluşturduğu alanlarda uyum konusunda sorunlar azalırken, farklı kültür ve değere sahip olan bireyler çeşitli ciddi sorunlar ile karşılaşabilmektedirler (Deniz ve Etlan, 2009: 482). Bu sebeple göçün nereye yapılmasını şekillendiren iki etmen bulunmaktadır. Bunlar; göç alan ve göç veren yerleşim yerlerinde konuşulan dil veya din birliğidir (Karaca, 2013: 71).

Elbette ki yüzyıllardan beri kazanılan gelenek, yaşam tarzı ve alışkanlıklardan kopmaları göçmenler için hiç te kolay olmamaktadır. Göçmenlerin, toplumsal ve komşuluk ilişkilerinin yoğun yaşandığı, toplumun çoğunun birbirine sıcak davrandığı, sorunlarına kulak tıkamadığı bir çevreden ayrılıp, ilişkilerin son derece sınırlı olduğu, komşuluk ilişkilerinin hiç başlamadığı yeni bir yerleşim alanına gelmeleri onların çıkmaza girmesine sebep olmaktadır (Deniz ve Etlan, 2009: 483). Göçle birlikte yeni bir mekana yerleşen göçmenler bir taraftan bu mekanda kendilerine yer edinmeye çalışırken diğer taraftan da hayatta kalma ve sahip oldukları kimliklerini kaybetmeme çabasına girmektedirler (Cengiz, 2010: 188). Göçün sonucunda farklı kültürel, sosyal, etnik kökene sahip bireyler bir arada yaşama deneyimi ile karşılaşmaktadırlar.

Göçmenler yaşı, göç etme nedenleri, cinsiyetleri, eğitim düzeyleri, sınıfları ne olursa olsun göç olgusu ile karşılaştıklarında çeşitli duygular yaşamaktadırlar. Bunlar; yabancılık

duygusu, yalnızlık duygusu, boşluk duygusu, özlem duygusu, kişilik sorunu, köksüzlük, anavatandaki değer yargılarının aşağılanması, aşağılık duygusu, kırgınlık, kuşguculuk, ön yargı ve suçluluk duygularıdır (Göhler, 1990'dan akt. Şahin, 2001: 64).

Bazen göçmen ne kendisi ne de başkası olabilmektedir. Chambers'ın (2005:16) dediği gibi; "başka yerlerden gelmek, "buralı" değil de "oralı" olmak ve dolayısıyla da aynı anda hem "içeride" hem de "dışarıda" olmak, tarihlerin ve hafızaların kesiştiği yerlerde yaşamaktır." Onlar artık ne geçmişe ne de bugüne aittirler. Yeğenoğlu (1995: 80)'dan alınan bir ifade ile "göçmen kimliği ne arkaik ne modern, ne geçmişe ne de şimdiye aittir. Bu kimlik ne o'dur, ne de bu'dur, aynı anda her ikisidir".

Öte yandan ilk kuşak göçmenler kültürlerine karşı daha duyarlı davranış sergilerlerken ikinci kuşak göçmenler ev sahibi ülkenin kültürüne daha kolay entegre olabilmektedirler (Adıgüzel, 2016: 184). Yapılan araştırmalarda ikinci kuşak göçmenlerin ilk kuşak göçmenlere göre daha iyi entegre oldukları, değişime daha iyi ayak uydurdukları belirtilmektedir. İlk kuşak göçmenlerin entegre olmaları konusunda Birleşik devletlerde yüzde 61, Avrupa'da yüzde 52 çoğunluk entegre oldukları yönünde görüş bildirirken Türkiye'de yüzde 74, İsveç'te yüzde 61, Fransa'da yüzde 53, Almanya'da yüzde 48 çoğunluk göçmenlerin entegre olamadıklarını belirtmişlerdir. İkinci kuşak göçmenlerin entegre olmalarına ise Amerikalıların yüzde 68'i, Avrupalıların yüzde 59'u olumlu cevap vermiştir (Transatlantic Trends, 2013: 7).

Göçmenlerin entegrasyonunda sadece sisteme entegrasyon değil aynı zamanda sosyal entegrasyon da sağlanmalıdır.

Esser'e (2000: 56-66) göre sistem entegrasyonu, göç alan ülkede, göçmenler, yerel halk ve gruplar arasında çok fazla gerilim yaşanmadan göçmenlerin topluma dâhil edilmesi sürecidir. Bilindiği gibi göçmenler işgücüne katkı sağladıkları ve

vergi ödemelerinden dolayı ekonomik yapıda yer almaktadırlar. Esser'e göre göçmenler, ekonomiye katkıda buldukları, vergilerini ödedikleri ve yasalara uygun davrandıkları zaman sisteme entegre olmuşlardır. Fakat sosyal entegrasyon, göçmenlerin topluma entegre olmasını salt vergi vermesi, yasal sorumluluklarını yerine getirmesi, ekonomiye katılması bakımından değil, göç ettikleri ülkenin dilini çok iyi bilmeleri, yerel hak ile iletişim halinde olmaları, toplumun kültürüne uyum sağlamaları gerekliliklerini dikkate alarak ele almaktadır.

Kısacası entegrasyon bir madalyonun iki yüzü gibi çift taraflıdır. Bir yüzünde topluma entegre olmaya çalışan küçük bir grup, diğer tarafta ise bu küçük grubu kabul edecek büyük bir grup yer almaktadır (Çetin, 2013).

5. SONUÇ

Göç fiziksel bir yer değiştirme eylemi olmasının yanı sıra aynı zamanda toplumsal bir olgudur (Ela Özcan, 185).

Tarihsel süreç içerisinde göç ve göçmen hareketleri dört dönemden geçmiştir. Yirminci yüzyılın başından İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan ilk dönemde asimilasyon kavramı ortaya çıkmıştır. Bu dönemde ülkelerin kendi etnik ve dini yapısına uygun olan göçleri cesaretlendirdiği diğerlerinin ise kısa sürede asimile olmalarını savunan bir görüş hâkimdi. İkinci Dünya Savaşı'ndan 1970'lerin ortasına kadar olan ikinci dönemde farklılıkların asimilasyonunun zorluğu kavranarak farklılıkların kabullenilmesi, en azından göçmenlerin farklı özelliklerini kaybetmeden de uyumlarının sağlanabileceği fikri ve entegrasyon kavramı ön plana çıkmıştır. Üçüncü dönemde (1970 ortası-1990 sonları) göçmenlerin kendi kimlik özelliklerini koruma, geliştirme ve birlikte yaşama kültürünü içeren çok kültürlülük önem kazanmıştır. 1990'lardan günümüze kadarki olan dönemde ise iki farklı eğilim görülmektedir. Birincisi asimile etmeye geri

dönüş, ikincisi göçün ve göçmenlerin "kültürlerarası iletişim"i de kapsayacak özgürlükçü düşünceyi öneren bakış açısının var olması eğilimidir (İçduygu vd., 2014: 66-67).

Hollifield (2000: 137-138) göç ile ilgili yapılacak politikaların "kontrol", "uluslararası ilişkiler", "göçmenlerin uyumu" olmak üzere üç kategoride değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Çok kültürlü bir toplum için devletlerin göçmen politikalarını "eşitlik", "kendisine benzemeyene/farklılıklara saygı" gibi kavramlar üzerine temellendirmesi gerekmektedir.

Göçmen kökenlilerin fiziksel, toplumsal, yapısal olarak tek bir biçime dönüştürülmeye çalışılması yerine kültürel, sosyal, dinsel ve dilsel isteklerin ev sahibi ülke vatandaşları ile eşit statüde değerlendirilmesi gerekmektedir (Güllü, 2015).

Göçmenlerin yerleştikleri yerlerde sömürülmelerinin yasal tedbirler alınarak engellenmesi gerekmektedir. Göçmenlere kendi kültürlerini koruyabilme imkânının tanınması ülkeye uyum sağlamalarını kolaylaştıracaktır (Yılmaz, 2014: 1699).

Farklılıkların bir arada yaşaması sonucundan kaynaklanan diğer bir unsur da "öteki"dir. Göç edilen toplumlarda sıklıkla etnosentrik davranış biçimleri görülmektedir.

Öteki algısını besleyen tarihsel, kültürel, yapısal, fiziksel önyargıların eleştirel bir bakış açısı ile tekrar değerlendirilip, kendi kültürünü "en iyi", "en üstün", ötekinin kültürünü ise "değersiz", "işe yaramaz" gören, şiddet hareketlerini, işkenceleri, zorbalığı içeren etnosentrik davranışların engellenmesi gerekmektedir (Güllü, 2015).

Göçmenler göç ettikleri ülkede yabancı kültüre uyum sağlamada çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.

Göçmenlerin yeni çevrelerinde yeni insanlar, yeni sosyo-kültürel yapılanmalar, yeni yeme – içme, giyinme, gündelik yaşam

alışkanlıkları kazanmak zorunda olmaları göçmenleri zorlayan unsurlardır (Deniz ve Etlan, 2009: 483).

Göçmenler ev sahibi ülkelerde genellikle düşmanlık taciz ve şiddetle karşılaşmaktadırlar (UNDP, 2016: 5). Göçmen kadınlar diğerlerine göre daha düşük ücretlerde çalıştırılmaktadır. Bu sebeple göç sürecinde cinsel ve işgücü yönüyle sömürülen kadın ve çocuklar için destekleyici ve koruyucu önlemler alınmalı, bu iki savunmasız grup ayrı kategoride değerlendirilmelidir (Yılmaz, 2014: 1699).

Göç ve göçmenlerle ilgili diğer bir sorun da devletlerin kimi zaman göçe sınırlandırma getirmeye çalışırken kimi zaman da ucuz işgücünü sağlamak için göçe göz yummalarıdır (Canbay Tatar, 2012: 72).

Özellikle Avrupa’da, göçmenler yerli halkın yapmak istemediği ikincil sektör iş grubunda olan işler için talep

edilmektedirler. Göçmenler sadece ekonomiye getirisi olan bir unsur olarak görülmemelidir.

Göçmenleri azınlık, işgücü, salt bir ekonomik unsur olarak değerlendirmek yerine aşırılıkları eriterek kültürlerin etkileşim halinde olduğu bir anlayış paradigması geliştirerek farklılıkların bir arada yaşaması sağlanmalıdır. Unutulmamalıdır ki Batı’nın bugünkü refah seviyesine ulaşmasında göçmenlerin kültürel, ekonomik, sosyal çok boyutlu katkısını yok saymak mümkün değildir (Güllü, 2015).

Göç çok boyutlu ve dinamik bir süreçtir. Dolayısıyla göç sürecinin yönetimi de siyaset, sosyoloji, ekonomi, sağlık, sosyal güvenlik, çevre, farklılıkların yönetimi gibi konuları içeren çok yönlü sistematik bir yapıyı gerektirmektedir (Erdoğan vd., 2013: 424-423).

KAYNAKÇA

- ADIGÜZEL, Y. (2016). “Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu”, Wald Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı, 171-194.
- ATAMAN, S. (2007). “Türkiye’de Sığınmacıların Yaşadıkları Sorunlar: Van İli Örneği”, http://www.multeci.net/tr/makale/T%C3%BCrkiye_de_S%C4%B1nmac%C4%B1lar%C4%B1n_Ya%C5%9Fad%C4%B1klar%C4%B1_Sorunlar_Van_ili_%C3%96rne%C4%9Fi, 17.04.2017.
- BAREM RESEARCH. (2012). “Türk Halkının Yüzde 61’i Yabancı Göçmene Sıcak Bakmıyor”, [http://smtp.barem.com.tr:8080/map.nsf/0/C79B63E53D20F543C2257A7600542B10/\\$FILE/Bar-em_Research_Gocmenlik_Basin_Bulteni.pdf](http://smtp.barem.com.tr:8080/map.nsf/0/C79B63E53D20F543C2257A7600542B10/$FILE/Bar-em_Research_Gocmenlik_Basin_Bulteni.pdf), 05.05.2017.
- BBC. (2010). “Dünyada Göçmen Sayısı 2050’de 400 Milyonu Aşacak”, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/11/101129_migrants, 17.09.2017.
- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER MÜLTECİLER YÜKSEK KOMİSERLİĞİ. (2001). Dünya Mültecilerinin Durumu İnsani Yardımın Elli Yılı 2000. Cenevre: Oxford University Press.
- BOGUE, D. J. (1969). Principles of Demography, John Wiley and Sons Ltd, New York, United States.
- BÜLBÜL, S., ve KÖSE, A. (2010). Türkiye’de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi ile İncelenmesi. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 39(1): 75-94.
- CANATAN, K. (2002). “Hollanda’da Çokkültürlü Toplum Tartışmaları ve Karşı-Çokkültürcü Söylemin Analizi”, Avrupa Günlüğü, (2): 317-332.
- CANBAY TATAR, H. (2012). “Sürgünler Mekanı Dünya: Göç, Çokkültürlülük Ve Ötekileştirme”, E-Journal Of New World Sciences Academy, 72-81.
- CASTLES, S., LOUGHNA, S., ve CRAWLEY, H. (2003). States of Conflict: The Causes Of Forced

- Migration To The EU, Institute For Public Policy Research, London.
11. CASTLES, S., ve MILLER, M. J. (2008). *Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
  12. CASTLES, S., ve MILLER, M. J. (2009). *The Age Of Migration: International Population Movements In The Modern World*, The Guilford, London.
  13. CENGİZ, S. (2010). “Göç, Kimlik ve Edebiyat”, *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 2(3): 185-193.
  14. CHAMBERS, L. (2005). *Göç, Kültür, Kimlik*, (Çev.) TÜRKMEN, İ., ve BEŞİKÇİ, M., Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
  15. ÇAKIR, S. (2011). “Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24): 129-142.
  16. ÇETİN, İ. (2013). “Türkiye’de Suriyeli Göçmenler ve Müstakbel Entegrasyon Meselesi”, *Birikim*, <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/516/turkiye-de-suriyeli-gocmenler-ve-mustakbel-entegrasyon-meselesi#.WcgDMbJJbIU>, 27.09.2017.
  17. DENİZ, O., ve ETLAN, E. (2009). “Kırdan Kente Göç Ve Göçmenlerin Uyum Süreci Üzerine Bir Çalışma: Van Örneği”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2): 472-498.
  18. DENİZ, T. (2014). “Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye”, *Tsa Dergisi*, 18(1): 175-204.
  19. DÜNDAR, T., ve ÖZER, E. (2015). *Türkiye’de Göçmen Olmak, Göçmen İşçiler Araştırması, Aşama Matbaacılık Ltd. Şti.*, İstanbul.
  20. ELA ÖZCAN, E. (tarih yok). “Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, *İş ve Hayat*, 184-215.
  21. ERBAŞI ÇUHADAR, A. (2014). “İnsanoğlunun Bitmeyen Çilesi: Göç ve Mültecilik”, <http://www.lacivertdergi.com/dosya/2014/10/30/insanoglunun-bitmeyen-cilesi-goc-ve-multecilik>, 18.09.2017.
  22. ERDOĞAN, M., DEVLET KARAPINAR, Y., ve AYDINLI, D. (2013). “Türkiye’nin Göç Politikası”, s. 422-465, (Ed). YILDIZ, M., ve SOBACI, M. Z., *Kamu Politikası Kuram ve Uygulama*, Adres Yayınları, Ankara.
  23. ES, M., ve ATEŞ, H. (2004). *Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (48): 206-248.
  24. ESSER, H. (2000). *Integration and Ethnic Stratification” Towards Emerging Ethnic Classes in Europe? Volume 1 Workshop Proceedings, Project Conclusions, Integration and Ethnic Stratification, Ethnic Economy and Social Exclusion*. *Freudenberg Stiftung GmbH, Weinheim*.
  25. FRANKENBERG, G. (1993). *Zur Alchemie Von Recht Und Fremdheit. Die Fremden Als Juridische Konstruktion*. (Ed.) BALKE, F., *Schwierige Fremdheit, Über Integration und Ausgrenzung In Einwanderungsländern*, Frankfurt a.M.
  26. FRIEDMAN, L. (2002). *Yatay Toplum*, (Ed.) FETHİ, A., *İş Bankası Yayınları*, İstanbul.
  27. GÜLLÜ, İ. (2015). “Fayda Odaklı Göç Algısı ve Çok Kültürlü Toplum”, <http://www.perspektif.eu/2015/02/01/fayda-odakli-goc-algisi-ve-cok-kulturlu-toplum/>, 17.05.2017.
  28. GÜVENÇ, B. (1999). *İnsan ve Kültür. Remzi Kitabevi*, Ankara.
  29. HABERTÜRK. (2015). “Türkiye, Göç Endeksinde 38.inci”, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/1094626-turkiye-goc-endeksinde-38inci>, 30.05.2017.
  30. HOLLIFILED, J. F. (2000). *The Politics of International Migration: How Can We “Bring the State Back In” Migration Theory Talking Across Discipline*, (Ed.) BRETTEL, C. B., ve

- HOLLIFIELD, J. F., Routledge, Newyork & London.
31. HÜRRİYET GAZETESİ. (2017). “Avrupalıların Çoğu Müslüman Göçmen İstemiyor”, Hürriyet: <http://www.hurriyet.com.tr/avrupalilari-n-cogu-musulman-gocmen-istemiyor-40361605>, 16.09.2017.
32. İÇDUYGU, A., SİRKECİ, İ., ve AYDINGÜN, İ. (1998). Türkiye'de İçgöç ve İçgöçün İşçi Hareketine Etkisi. Migration Letters: http://www.migrationletters.com/sirkeci/Icduygu_Sirkeci_Aydingun_1998_turkiyede_icgoc.pdf, 16.12.2017.
33. İÇDUYGU, A., ERDER, S., ve GENÇKAYA, Ö. F. (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere. MireKoç, Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.
34. KARACA, S. (2013). “Savaş Coğrafyasında Daimi Mültecilik Döngüsü”, Analist, 27.
35. KYMLICKA, W. (1998). Çokkültürlü Yurttaşlık, Azınlık Haklarının Liberal Teorisi, (Çev.) YILMAZ, A., Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
36. KOÇAK, Y., ve TERZİ, E. (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(3): 163-184.
37. MIPEX. (2015). “Access Nationality”, <http://www.mipex.eu/access-nationality>, 30.06.2017.
38. MIPEX. (2015). “Countries – Sweden”, <http://www.mipex.eu/sweden>, 30.06.2017.
39. MIPEX. (2015). “Countries – Turkey”, <http://www.mipex.eu/turkey>, 30.06.2017.
40. MIPEX. (2015). “Education”, <http://www.mipex.eu/education>, 30.06.2017.
41. MIPEX. (2015). “Labour Market Mobility”, <http://www.mipex.eu/labour-market-mobility>, 30.06.2017.
42. MIPEX. (2015). “Political Participation”, <http://www.mipex.eu/political-participation>, 30.06.2017.
43. NAKHOUL, T. E. (2014). Uluslararası İşgücü Göçü ve Türkiye, Uzmanlık Tezi, T.C.Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara.
44. ÖZBUDUN, S. (2003). Kültür Halleri; Geçmişte, Ötelerde, Günümüzde. Ütopya Yayınevi, İstanbul.
45. ÖZEKMEKÇİ, M. (2010). “Tehdit Sınırını Geçemeyen Göçmen”, Hayat Sağlık Dergisi, (2): 44-48.
46. ÖZENSEL, E. (2012). “Çokkültürlülük Uygulaması Olarak Kanada Çokkültürlülüğü”, Akademik İncelemeler Dergisi, 7(1): 55-70.
47. PAREKH, B. (2000). Rethinking Multiculturalism, Cultural Diversity and Political Theory, Macmillan Press Ltd. Palgrave, London.
48. POLİTEKNİK. (2015). “İyi Bir Göçmen Nasıl Olmalı?”, Politeknik, (5): 1-16, http://politeknik.de/wp-content/uploads/2015/03/PoTe_Sayi_05.pdf, 04.05.2017.
49. PÖTTKER, H. (2015). Başarılı Bir Entegrasyon Modeli mi? Ruhr Polonyalıları Almanya'yı Haklı Nedenlerle Terketti”, Politeknik, (5): 1-16, http://politeknik.de/wp-content/uploads/2015/03/PoTe_Sayi_05.pdf, 05.05.2017.
50. RADİKAL. (2011). “Danimarka'da 'Müslüman Göçmene Az Maaş' Teklifi”, <http://www.radikal.com.tr/dunya/danimarkada-musulman-gocmene-az-maas-teklifi-1039357/>, 09.09.2017.
51. RODOPLU, U. (2014). “Olumlu ve Olumsuz Yönleriyle Çokkültürlülük”, <http://akademikperspektif.com/2014/12/16/olumlu-ve-olumsuz-yonleriyle-cokkulturluluk/>, 21.09.2017.
52. STANLEY, S. (1977). “Community Mental Health Services To Minority groups: Some Optimism, Some

- Pessimism”, *American Psychologist*, 616-624.
53. ŞAHİN, C. (2001). “Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2): 57-67.
54. ŞEKER, B., SİRKEÇİ, İ., ve YÜCEŞAHİN, M. (2015). *Göç ve Uyum*, Transnational Press London, London.
55. T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ. (2017). 2016 Türkiye Göç Raporu, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Ankara.
56. T.C. KALKINMA BAKANLIĞI. (2014). “Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/15961/oik_goc.pdf, 30.04.2017.
57. TAŞKESEN, M. Ö. (2017). Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de İç Göç ve Çalışma Hayatı. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1): 20-35.
58. TEKİNALP, Ş. (2005). “Küreselleşen Dünyanın Bunalımı: Çokkültürlülük”, *Journal Of Istanbul Kültür University*, (1): 75-87.
59. TRANSATLANTIC TRENDS. (2013). “Transatlantik Eğilimler Temel Bulgular 2013”, <http://trends.gmfus.org/files/2013/09/T2013-Key-Findings-Report-in-Turkish.pdf>, 06.06.2017.
60. TÜMTAŞ, M. S., ve ERGUN, C. (2016). Göçün Toplumsal ve Mekansal Yapı Üzerindeki Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(4): 1347-1359.
61. TÜRK DİL KURUMU. (2017). “Online Sözlük”, www.tdk.gov.tr, 18.06.2017.
62. TÜRKOĞLU, O. (2011). Mülteciler ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(2): 101- 118.
63. UN NEWS CENTRE. (2017). “UN Agency Data On Labour Migration Shows 150 Million Migrants In Global Workforce”, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=55914#.Wb5x7LJbIX>, 17.09.2017.
64. UNDP. (2016). 2016 İnsani Gelişme Raporu Herkes İçin İnsani Gelişme, (Ed.) UYANIK, F. ve CİHAN, C., (Çev.) BIÇAKSIZ, A., United Nations Development Programme, New York.
65. UNFPA. (2015). “Migration”, <http://www.unfpa.org/migration>, 30.06.2017.
66. ÜNAL, S. (2014). “Türkiye’nin Beklenmedik Konukları: “Öteki” Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi”, *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 6(3): 65-89.
67. WIMMER, A., ve GLICK SCHILLER, N. (2003). *Methodological Nationalism, the Social Sciences, and the Study of Migration: An Essay In Historical Epistemology*. *International Migration Review*, 37(3): 576-610.
68. YEĞENOĞLU, M. (1995). *Sömürge Sonrası Dünyada Göçmen Kimliği*. *Mürekkep*, 78-82 .
69. YILMAZ, A. (2014). “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, *Turkish Studies - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2): 1685-1704.